

Abstract: *In the exploration of economic discourse, which may be divided into theoretic and mediatic discourse, the most salient issue seems to be related to the pervasive presence of the conceptual metaphorical schemes actualised in various metaphorical models, such as Adam Smith's, Alfred Marshall's, John Maynard Keynes' or Mirowski's, to quote only the most commonly acknowledged. The article examines the manner in which the economic discourse and its various subtypes are made comprehensible by means of the main conceptual metaphors used in describing economic phenomena.*

Keywords: *conceptual metaphor, metaphorical models, economic discourse,*

1. Delimitări teoretice

Conform definițiilor curente, termenul *discurs* este utilizat într-o varietate de sensuri, dintre care amintim cinci:

- în accepțiunea cea mai largă, discurs înseamnă orice fragment de limbaj, scris sau oral, care apare în mod natural; uneori este sinonim cu termenul text;
- alteori, discursul este asociat doar codului oral, iar text celui scris;
- lăsând deoparte codul utilizat, discursul este deseori echivalat procesului de producere a limbajului, iar textul este produsul finit;
- unii cercetători consideră discursul ca fiind o secțiune a unui text cu finalitate explicativă, uneori cu nuanțele peiorative de autoritate ex-cathedra și în detaliu;
- teoriile actuale preferă definirea discursului ca tipologiile de limbaj utilizate în contexte specifice, sau moduri de comunicare (scrisă sau orală) care implică participanții la situația de comunicare în adoptarea unei anumite atitudini față de domeniile de activitate socio-culturală.

Această ultimă definiție pare să se adapteze cel mai bine scopurilor lucrării de față, care se focalizează pe limbajul specializat economic ca formă a discursului științific funcționând în cadrul convențiilor impuse de disciplina academică și de grupurile sociale cărora li se adresează. Factorii de care depinde sunt deci cunoștințele comune unui grup de specialiști din domeniul economic, precum și scopurile sale implicite. Economistii au două scopuri importante: cel de a constitui noi teorii și de a-și comunica descoperirile, și cel de a-și convinge auditoriul prin mijloace specifice.

Astfel se poate vorbi de două tipuri fundamentale de discurs economic: cel de teoretizare, care apare cu precădere în manuale și are valențe explicative și nu rareori argumentative, destinat specialiștilor în domeniu, și cel de mediatizare, cu rol fundamental de popularizare și de persuasiune a publicului larg. O mențiune aparte se cuvine desigur și discursului publicitar, deseori considerat marginal, dar care se impune din ce în ce mai pregnant în peisajul cotidian. Acesta îmbină cele două funcții, cea argumentativă și cea persuasivă, dar le adaugă valențe pragmatice explicite — acelea de a induce consumatorului dorința de a achiziționa produsul subiect al reclamei.

2. Discursul de teoretizare

În discursul de teoretizare din domeniul economic remarcăm câteva modele culturale de bază — scheme cognitive împărtășite de o comunitate culturală (apud D'Andrade, 1990). Aceste modele unanim recunoscute și vehiculate de comunitatea economică mediază existența cotidiană, organizează și structurează experiența umană în domeniu, creează orizonturi de așteptare, motivează comportamente, oferind cadrul necesar pentru experți și viitori specialiști de a descrie, a recrea și a stoca în memorie evenimente semnificative.

Fără îndoială că sunt posibile multiple modele ale experiențelor socio-economice, așa cum diverse constante axiologice pot coexista în interiorul aceluiași sistem culturale; totuși, în domeniul discursului economic se constată o clară uniformitate de viziune a specialiștilor europeni, care se raliază fără drept de apel modelelor de extracție anglo-saxonă. O posibilă explicație este influența covârșitoare exercitată de sistemele economice capitaliste din țările vorbitoare de limbă engleză, care a impus mai ales în ultimii ani și modelele culturale inițiale.

* Lect. dr., Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

2.1. Modelul mecanistic al lui Adam Smith

Unul dintre întemeietorii doctrinei economice a liberei inițiative este Adam Smith (1723-1790) a propus în faimoasa sa carte *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (1776) modelul economiei ca mașinărie mecanică, guvernată de propriile legi referitoare la gravitație și circulație, structurată în termenii mecanicii newtoniene.

„The earth has been sometimes compared to a vast machine[...] for the production of food and raw material; but, to make the resemblance more just... we should consider the soil as [...] a great number of machines of very different original qualities and powers” (ibid:135)

The natural price, therefore, is, as it were, the central price, to which the prices of all commodities are continually gravitating” (id: 75)

„[...] commerce, instead of running in a great number of small channels, has been taught to run principally in one great channel” (id: 235)

„[money] is the great wheel of circulation” (id: 289)

Conform viziunii sale, economia nu este doar o mașină, ci și un organism care dictează evoluția tuturor fenomenelor conexe. Metafora caracteristică, rămasă în terminologia economiștilor de pretutindeni este *the invisible hand of the market* „mâna invizibilă a pieței” care reglementează întregul mecanism economic. Exemplu concludent de metaforă constitutivă de teorie, continuă să joace un rol crucial în imagistica economică, fiind un loc comun în manuale și articole teoretice. Rothschild (2002:118) observă paradoxul că metafora își capătă statutul de emblemă a viziunii lui Smith abia la sfârșitul secolului XIX.

În zilele noastre, este parte a discursului cotidian, referindu-se pe scurt la legitimizarea din punct de vedere politic al unei ordini sociale preexistente, al cărei statut benefic provine de la o autoritate exterioară. De asemenea apare cu regularitate în presă, fiind chiar inclusă în *Dictionary of Cultural Literacy* (Hirsch et al., 2002). Cariera îndelungată a tropului pare să provină din cele două caracteristici distincte: pe de o parte, antropomorfismul care recheamă în memoria colectivă întregul simbolism al mâinii, creatoare de bogăție materială prin excelență; pe de alta, invizibilitatea, aluzie destul de transparentă la filosofia liberei întreprinderi, lipsită de orice constrângeri de la o autoritate centrală, care constituie fundamentul capitalismului.

Numeroși cercetători au fost preocupați de interpretările posibile ale acestei metafore atât de rezistente în timp. Printre aceștia, Vaughn (1989) propune trei aspecte distincte ca fiind cruciale în comprehensiunea metaforei:

1. lipsa de intenționalitate a consecințelor;
2. antropomorfizarea ideii de ordine socială, care apare ca produsul unei forțe planificatoare inteligente din exterior;
3. efectele benefice în consecință legitimizarea unei astfel de ordini sociale.

Prin urmare, a spune că un participant la procesul economic, fie el investitor, producător, lucrător sau simplu consumator, este condus de mâna invizibilă a pieței, înseamnă în virtutea acestei triade interpretative că acțiunile sale egoiste și lipsite de intenționalitate pentru sistem sunt transformate într-o ordine socială benefică și deci legitimă de către o invizibilă forță suverană. Astfel, metafora se constituie într-o reprezentare comprehensibilă a imaginarului socio-economic.

De altfel, s-a constatat că proveniența metaforei se regăsește în antichitatea latină, sub forma mâinii invizibile a lui Jupiter, instauratorul ordinii prin forța intervenției divine într-un univers fundamental nestructurat.

Interpretările contemporane ale metaforei măresc domeniul referențial, fiind sintetizate astfel:

1. mâna invizibilă ca ordine socială spontană. Smith însuși a sugerat această interpretare, referindu-se în mod repetat la „sistemul de libertate naturală” care se impune și funcționează de la sine, fără intervenții vizibile.
2. mâna invizibilă ca disciplina mecanismului pieței. Metafora reprezintă mecanismul prețurilor ca mijloc de reglare și echilibrare a pieței.
3. mâna invizibilă ca intervenție divină („mâna Domnului”). Apare aici o versiune a religiei naturiste de inspirație stoică: legile din natură sunt expresia unei divinități providențiale, cea în stare să imprime naturii rațiune.

4. mâna invizibilă ca selecție naturală. Versiunea darwinistă a economiei ca organism apare la Khalil (2000), care reduce toate presupunerile teleologice anterioare la evoluționism; în economie, ca și în natură, supraviețuiesc cei puternici și mai bine adaptați la mediu.

5. mâna invizibilă ca securitate națională. Versiunea (Grampp, 2000) se sprijină pe ideea că o consecință neintenționată a investițiilor interne mai degrabă decât externe servește drept resursă valoroasă pentru întărirea apărării și securității naționale.

La nivel textual, mâna invizibilă își exercită puterea mai ales prin intermediul operațiilor discursive (Zuidhof, 2003:45), invocând valențele pieței ca sistem imaginar în contextul rețelei de semnificații care o transformă în instituție.

Manualele de economie utilizate frecvent se raliază viziunii respective, utilizând aceeași metaforă. Astfel, Samuelson și Nordhaus (1998: 29) atribuie ordinea care apare pe piață principiului mâinii invizibile:

„This principle holds that, in selfishly pursuing only his or her personal good, every individual is led, as if by an invisible hand, to achieve the best good for all. Smith held that in this best of all possible worlds, government interference with market competition is almost certain to be injurious”.
Un alt manual important combină metafora cu schema conceptuală BUSINESS IS WAR:
„The invisible hand strikes back!” (Baumol și Blinder, 1991:50).

Se susține ideea că ordinea inerentă și avantajul mutual pe care le implică instituția pieței pot avea drept efect întărirea concurenței.

2.2. Modelul lui Alfred Marshall

Sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX au fost marcate de lucrarea lui Alfred Marshall (1842-1924), *Principles of Economics* (publicată în 1890). Aceasta s-a constituit în cel mai important tratat teoretic al epocii, care a reușit să transforme economia într-o disciplină științifică mult mai riguroasă decât în perioada anterioară. Multe dintre conceptele sale, precum *price elasticity* (elasticitatea prețurilor), *the representative firm* (firma reprezentativă), *consumer's surplus* (surplusul consumatorului) își păstrează și astăzi valabilitatea.

Probabil că metafora emblematică pentru opera sa este așa-numita *foarfecă a prețurilor*, folosită pentru a ilustra cum prețul unei mărfi este determinat de interacțiunea dintre două forțe și anume cererea și oferta.

Spre deosebire de contemporanii săi, Marshall este profund influențat de ideile lui Darwin și astfel viziunea sa este cea a economiei ca organism cu un anumit ciclu de viață; astfel, conform acestui model biomedical, economia este tratată ca organism, de cele mai multe ori ca pacient care are nevoie de vindecare:

„The economist is supposed to be able to diagnose the illness and then, with luck and skill, remove it. Admittedly, economists often disagree among each other about the diagnosis and, even more frequently, about the cure; but that merely proves that the subject matter is uncommonly difficult and economists, like other humans, are fallible.” (1990:125).

Metafora conceptuală care conferă coerență întregului fragment citat este ECONOMIA ESTE UN ORGANISM, având ca analogii subiacente economia ca pacient, economistul ca doctor, fenomenele economice negative ca boală, soluția problemelor economice este vindecare. Reprezentarea antropomorfică a economiei este extrem de utilizată în discurs, fapt care se datorează tendinței general umane de a modela fenomene abstracte pe baza asemănărilor cu propria ființă, mărinind astfel gradul de familiaritate cu conceptul de explicat și facilitând comprehensiunea acestuia. Utilizarea vehiculului biologic reamintește de locul privilegiat ocupat de specia umană în lumea înconjurătoare. Biologia, preocupată de diviziunea conceptuală între universul social și cel natural, atrage atenția asupra ideii că deși oamenii sunt văzuți ca entități implicate în procesul de gândire, alocare, consum, producție, etc., ei fac totuși parte integrantă dintr-un univers natural complex, guvernat de legi biologice.

Întreaga teorie neo-clasică a științelor economice este de altfel fondată pe premise biologice sau biopsihologice, mai ales că începutul secolului a adus în prim-planul cercetării științifice ideea că principiile fizicii newtoniene nu mai sunt aplicabile nici măcar fizicii moderne, și deci în nici un

caz potrivite pentru științele sociale. Un promotor al teoriei evoluționiste în economie este Hodgson, care susține:

„[...] the appropriate metaphor for economics, if one is necessary, should be biological.” (1993:21)
„Real world economic phenomena have much in common with biological organisms and processes than with the mechanistic world of billiard balls and planets.” (1993:45)

Observăm disocierea clară de viziunea tradițională a lui Adam Smith, al cărui eșafodaj de argumente se sprijinea pe metafora economiei ca mecanism autoreglat care se supune legilor de tip fizic.

Un alt promotor al modelului evoluționist în economie este Michael Rotschild, fondatorul conceptului de „bionomie” (engl. bionomics):

„By way of analogy, bionomics argues that, on a day in-day out basis, biologic and economic life are organized and operate in much the same way....Though the analogy between genetic and technologic evolution is powerful, it is not perfect.” (1990:33)

Întreaga sa operă este structurată pe analogii între economia din natură și economiile umane, considerate ca ecosisteme metaforice, cu capitalismul ca motor al evoluției economice:

“Avoiding head-on competition –in the wild and in the marketplace –leads to diversity, which, in turn, promotes interdependence. Mutually beneficial relationships, common among species in nature, are echoed in business, where the vast majority of affiliations are based on mutual profitability.” (1990:45)

2.3. Viziunea metaforică a lui John Maynard Keynes

John Maynard Keynes (1883-1946) a fost unul dintre economiștii importanți ai începutului de secol XX, sistemul fondat de el aflându-se la originea tuturor politicilor economice occidentale, eminamente caracterizate de intervenția statului compatibilă cu menținerea liberalismului.

În lucrarea *General Theory of Employment, Interest and Money* (1936) găsim o explicație teoretică a șomajului cvasi-permanent care făcea ravagii în Anglia, precum și bazele unei interpretări a capitalismului și o înnoire a teoriei economice. Atacând liberalismul predecesorilor săi, Keynes demonstrează posibilitatea unui șomaj involuntar (care să nu fie motivat de refuzul de a munci din cauza salariului considerat insuficient) permanent, care să nu se poată rezolva de la sine (așa cum susțineau teoriile mecaniciste anterioare) și necesită prin urmare intervenția statului. După el, nu există nici un mecanism autocorector al șomajului, astfel că statul trebuie să-și asume responsabilitatea de a menține nivelul optim de angajare a forței de muncă printr-o politică adecvată. Această politică, opusă în mod direct tehnicilor deflaționiste utilizate până atunci, este esențial monetară, ceea ce permite intervenția eficientă a statului fără să afecteze autonomia investițiilor particulare; aceasta constă în creșterea ratei dobânzii, mărirea investițiilor publice, favorizarea consumerismului prin redistribuirea veniturilor către clasele lipsite de resurse și protecționismul vamal. În ceea ce privește metoda de analiză economică, inovația lui Keynes se referă la caracterul său „general” (în opoziție cu facilitățile echilibrului parțial), utilizarea cantităților globale și insistența asupra variabilelor privilegiate (investițiile și rata dobânzii).

Ca mijloace de ilustrare a teoriei sale, distingem câteva metafore constitutive care au rămas în istoria gândirii economice. În primul rând, Keynes își transpune teoria privitoare la dificultățile financiare cauzate de suprainvestiții în termenii unei metafore atent formulate, cea a unei rațe sălbatice încurcate în plantele acvatice de pe fundul unui lac.

Apoi remarcăm reorientarea viziunii mecaniciste către cea de factură neo-liberală, teoreticianul preferă să echivaleze economia cu un joc, în care spiritul liberei inițiative este văzut ca o loterie, un joc de noroc:

„[...] businessmen play a mixed game of skill and chance [...] the game of professional investment is intolerably boring and overexciting to anyone who is entirely exempt from the gambling instinct” (cf. Schumacker, 1980:132).

De asemenea, atunci când explică funcționarea bursei, recurge la o metaforă din aceeași sferă conceptuală: a paria la bursă echivalează cu a paria la un concurs de frumusețe, atunci când decizia juriului rămâne eminamente subiectivă și imprevizibilă.

2.4. Modele metaforice actuale

În general, societatea actuală bazată pe progresul tehnologic încearcă să aplice modele mecaniciste, ingineresti și științelor sociale precum economia. Apare astfel ceea ce Mirowski (1989) denumea „invidia față de fizică” resimțită acut mai ales în domeniul politico-economic. Lucrarea de referință a cercetătorului, *More Heat than Light: Economics as Social Physics, Physics as Nature's Economics*, susține chiar de la început că economia, mai ales în perioada neoclasică, a fost controlată în decursul istoriei sale de o metaforă; modelul fizic a determinat în detaliu substanța teoriilor economice de la debut și până în prezent. Cercetătorul consideră că economiștii au transferat direct modelele fizice actuale în categorii economice; de exemplu, noțiunea de utilitate a fost echivalată pe post de câmp vectorial cu energia ca dimensiune fizică, ceea ce permite adaptarea la domeniul economic a calculului matematic superior. De asemenea, sub influența antropologului M. Douglas, Mirowski consideră că atât fizica, cât și economia utilizează concepte antropologice, prezentând o schema elaborată a acestora. În plus, în viziunea sa teoriile sunt metafore impuse asupra realității, cu toate că studiul nu oferă nicăieri nici o delimitare clară a termenului „metaforă”.

Un continuator al acestor idei este E.T. Jaynes, care se raliază fascinației manifestate de economie față de fizică, extinzând analogia anterioară la sistemele termodinamice și incluzând conceptul de entropie. Premisa studiului său, *How Should We Use Entropy in Economics* (1991), constă în incapacitatea teoriilor precedente incomplete de a justifica evoluția economică actuală.

„An economic system is in some ways like a mechanism, as is recognized in all theories. But it is really more like a thermodynamic system than a mechanism—an analogy also noted by others, but not yet developed sufficiently to judge the possibilities. [...] On this analogy, the failure of keynesian and Monetarist mechanisms to account for recent economic behaviour would be attributed, at least in part, to their failure to recognize the entropy factors that must ultimately control economic change and equilibrium, just as they do in thermodynamics”(2).

Este demn de interes să observăm că întregul articol este prezentat într-un limbaj metaforic, deși autorul este de formațiune fizician la Universitatea Washington:

„At what velocity does the economic system drift up the entropy hill? How widely will it fluctuate about the deterministic path?”(ibid)

Recunoaștem cu ușurință în fragmentul citat metaforele conceptuale ECONOMIA ESTE O MAȘINĂ (economia are drept caracteristică viteza, prezintă fluctuații în funcționare), EVOLUȚIA ECONOMICĂ ESTE DEPLASARE ÎN SPAȚIU (se înscrie în traiectoria deterministă), DIMENSIUNILE FIZICE SUNT FORME DE RELIEF (dealul/ curbura din graficul entropiei).

Chiar și ilustrarea teoriei se face în termenii unei alte metafore:

„What the theory suggests is the following. Even though a neighbouring macroeconomic state of higher entropy is available, the system does not necessarily move to it. A pile of sand does not necessarily level itself unless there is an earthquake to shake it up a little. The economic system might just stagnate where it is, unless it is shaken up by what an Englishman might call a `dither` of some sort”(3).

Fragmentul citat este un exemplu de exprimare marcată stilistic, introducând ceea ce s-ar putea numi analogii la puterea a doua: economia este un sistem termodinamic care trebuie să ajungă la starea de echilibru/ o grămadă de nisip care trebuie nivelată; evoluția economică este un cutremur/ un `impuls`. Jaynes își transpune teoria în termeni extrem de familiari, aducând în prim plan imaginea extrem de concretă a unei grămezi de nisip nivelată de un cutremur, iar în fraza imediat următoare, temându-se că metafora ar putea fi greșit înțeleasă sau percepută ca exagerată în context, oferă interpretarea atenuată de întrerupere a stărnirii economice printr-un `impuls`. Nu

este lipsit de interes să observăm că eufemismul este utilizat între ghilimele, tocmai pentru a atrage atenția cititorului asupra valorii sale metalingvistice.

De altfel, întregul articol este saturat de elemente și definiții fizico-matematice greu de înțeles și de urmărit de către o persoană fără o temeinică pregătire tehnică.

3. Discursul de mediatizare

Discursul de mediatizare se definește ca mediere între discursul prim al științei și tehnologiei și discursurile secunde, de vulgarizare și popularizare. Acest tip de discurs capătă preponderență în anii 1980-1990, care marchează așa-numita « turnură discursivă » occidentală, centrată exclusiv pe transmiterea informației între experții unui anumit domeniu și publicul larg, sub pesiunea din ce în ce mai intensă de a crea limbaje de specialitate necesare pentru a înțelege, traduce sau interpreta documente de specialitate. Este momentul când se impun noi categorii de analiză, cum ar fi parafraza, metalimbajul, reformularea, enunțarea, ca de exemplu pe teritoriu francez, în *Langue française*, nr.53/1982, sub direcția lui S. Mortureux (cf. Moirand, 2005, 77).

Obiectivul esențial al discursului de mediatizare este fără îndoială « reformularea discursurilor științifice și tehnice în diverse situații » (Peytard et al., 1984 :3), dintre care se distinge prezentarea faptelor de factură tehnico-științifică în mass-media. Desigur, tratamentul mediatic al entităților, proceselor și evenimentelor științifice are deseori coloratură socio-politică și, mai ales în domeniul economic, preia, construiește sau difuzează modele culturale de tipul celor menționate în cadrul discursului de teoretizare. În acest caz se poate vorbi despre discursul de mediatizare ca reprezentare tipică a situației « trilogle », în care mediatorul (jurnalul economic) este un translator între discursul specialistului economist și marele public.

Analiza acestui tip de discurs implică luarea în calcul a dimensiunilor sale cognitive, precum referentul, reprezentarea și/sau explicitarea acestuia, dar și a dimensiunilor comunicative :

- activitatea de nominalizare, care nu constituie doar simpla asociere a unei denumiri cu obiectul desemnat, ci și selecția între mai multe soluții viabile dependente de evaluarea pe care locutorul o face situației date în funcție de situațiile anterioare și de experiența proprie ;

- topicele enunțative pe care discursul le construiește pentru locutorii prezenți sau citați, interlocutorii prezenți sau virtuali, sursele citate ;

- reprezentările discursurilor anterioare.

4. Concluzii

Discursul economic, fie de teoretizare, fie de mediatizare, este structurat din punct de vedere cognitiv prin multiple modele metaforice provenite din opera unor economiști de seamă, precum Adam Smith, Alfred Marshall și John Maynard Keynes, care au propus scheme cognitive precum ECONOMIA ESTE UN ORGANISM, ECONOMIA ESTE UN MECANISM/ O MAȘINĂ sau EVOLUȚIA ECONOMICĂ ESTE DEPLASARE ÎN SPAȚIU. Acestea par să se fi impus în conștiința culturală colectivă prin deplina lor adaptabilitate la necesitățile de prezentare, explicitare și promovare a fenomenelor economice cu care se confruntă societatea, făcându-le astfel accesibile inclusiv publicului larg și reușind în același timp să reprezinte într-o manieră comprehensibilă imaginarul socio-economic.

Bibliografie

- Baumol, W.J., Blinder, A.S., *Economics: principles and policy*, Harcourt Brace Jovanovich, San Diego, 1991.
Brown, G., Yule, G., *Discourse Analysis*, Cambridge University Press, Cambridge, 1983.
Charteris-Black, J., *Metaphor and Vocabulary Teaching in ESP Economics*, in „English for Specific Purposes”, 19, 2000, pp.149-165.
D'Andrade, R., *Some Propositions about the Relations between Culture and Human Cognition*, în „Cultural Models in Language and Thought”, N. Quinn, D. Holland (eds), Cambridge University Press, Cambridge, 1990.
Grampp, W.D., *What Did Smith Mean by the Invisible Hand*, în „The Journal of Political Economy”, 108/2000, pp. 441-465.
Hirsch, E.D., Kett, J.F., Trefil, J.S., *The New Dictionary of Cultural Literacy*, Houghton Mifflin, Boston, 2002.
Khalil, E.L., *Beyond natural selection and divine intervention: the Lamarckian implication of Adam Smith's invisible hand*, în „Journal of Evolutionary Economics”, 10/2000, pp. 373-393.
Lakoff, G., Johnson, M., *Metaphors We Live By*, Chicago University Press, Chicago, 1980.
Marshall, A., *Principles of Economics*, Macmillan, London, 1990.
Moirand, Sophie, *De la médiation à la médiatisation des faits scientifiques et techniques: où en est l'analyse du discours?* 2005, articol disponibil pe Internet, <http://www.sorbonne/lingua/metaph.htm>.

Peytard, J., Jacobi, D., Petroff, A., (ed), *Français technique et scientifique: reformulation et enseignement*, in „Langue française” 64, Larousse, Paris, 1984.

Rothschild, Emma, *Economic Sentiments: Adam Smith, Condorcet, and the Enlightenment*, Harvard University Press, Cambridge, Mass, 2001.

Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D., Miners, L., Nantz, K., *Economics*, Irwin, McGraw-Hill, Boston, Mass, 1998.

Schumacker, E.F., *The Role of Economics*, Blond and Briggs Ltd., London, 1980.

Vaugh, K.I., *Invisible Hand*, in Eatwell, J., Milgate, M., Newman, P.K. (eds.), *Invisible Hand*, the NewPalgrave, Norton, New-York, 1989.

Zuidhof, P., *The Discourse of Markets: Fantasies of a Sovereign Power*, MA thesis, 2003.